

Academia Gustaviana (1632-1656) ladinakeelse juhuluule tekstikorpus

2000. aasta lõpus valmis Tartu Ülikooli raamatukogus bibliograafia *Tartu Ülikooli trükikoda 1632-1710. Ajalugu ja trükiste bibliograafia* (edaspidi: Jaanson 2000) milles on fikseeritud 889 trükist ülikooli kõige esimesest – *Academia Gustaviana* tegevusperioodist 1632-1656. Viited neis trükistes sisalduvatele arvukatele juhuluuletustele ühelt poolt, nende luuletuste keeruline kättesaadavus väheste säilinud eksemplaride tõttu teiselt poolt andis impulsi koondada Tartu varatrükistes leiduvate juhuluuletuste tekstid elektrooniliseks tekstikorpuseks. Täiendava ajendi sai 17. sajandi Tartu ladinakeelse juhuluule uurimine viimastel aastakümnetel paljudes Euroopa maades levinud uusladina uuringute elavnemisest, eriti aga 1999.a. augustis Tartus aset leidnud Balti- ning Skandinaaviamaade uuslatinistide kollokviumist *Erudition and Eloquence. The Use of Latin in the Countries of the Baltic Sea (1500-1800)*.

Academia Gustaviana (1632-1656) juures kirjutatud ladinakeelse juhuluule tekstikorpus koondab ligi 2000 luuleteksti rohkem kui 22 000 värsireaga, mille autorid on Tartu Ülikooli esimesel tegevusperioodil tegutsenud professorid, üliõpilased ja teised akadeemiaga seotud isikud. Tekstikorpus on sel viisil ühe akadeemilise institutsiooni juures kirjutatud juhuluule tervikliku väljaandena ainulaadne terves Euroopas. Tekstikorpus võiks saada aluseks edasistele komplekssetele uurimustele Tartu akadeemilisest juhuluulest ja kirjanduselt 17. sajandi keskpaiga Emajõe Ateenas, tekstid on kasutatavad ka ladina keele õpetamisel gümnaasiumides ja ülikoolides ning peaksid pakkuma huvi uuslatinistidele väljaspool Eestitki.

Igasuguse vähegi soliidsema uusladina keele ja kirjanduse alase uurimuse aluseks on töö teksti originaalversiooniga, millest aga reeglina on säilinud vaid 1-3 eksemplari ning needki asuvad hajali maailma eri raamatukogudes, on väga erinevas seisukorras ja paiguti tekstitraditsioonilt erinevad. Käesoleva tekstikorpuse koostamise käigus on autorid - baseerudes Tartu trükiste bibliograafia andmetel (Jaanson 2000) – võrrelnud juhuluuletusi sisaldavate trükiste säilinud originaaleksemplare Tartu Ülikooli Raamatukogus, Eesti Akadeemilises Raamatukogus, Läti Rahvusraamatukogus ning Läti Akadeemilises Raamatukogus, Helsinki Ülikooli Raamatukogus, Uppsala Ülikooli Raamatukogus, Stockholmi Kuninglikus Raamatukogus ning Greifswaldi Ülikooli Raamatukogus. Eksemplaride puhul, mille originaalide autopsia polnud võimalik (Venemaa Akadeemilise Raamatukogu ja Venemaa Rahvusraamatukogu, Lundi Ülikooli Raamatukogu, Kalmari, Karlstadi, Linköpingi, Västeräsi ning Växjö raamatukogud Rootsis, Kopenhageni Kuningliku Raamatukogu, Briti Raamatukogu Londonis ja valdava osa Saksamaa raamatukogude fondides asuvad originaalid), on toetunud Tartu Ülikooli Raamatukogu KHO-s asuvatele paberkoopiatele.

Kuigi Tartu 17. sajandi juhuluulet sisaldavaid trükiseid ei ole tavaliselt kordustrukkidena välja antud (erandiks üksikute oma aja väljapaistvate isikute, nt G. Stiernhielmi teosed ning ladinakeelsete juhuluuletuste koostisosana kirjutatud eestikeelne juhuluule), võivad ka ühe ja sama trükise säilinud eksemplarid sisaldada erinevat informatsiooni, mis enamikul juhtudest tuleneb säilimistingimuste eripärast. Iseloomulik on näiteks juhtum, kui akadeemilisele dissertatsioonile viimasel leheküljel lisatud õnnitlusluuletus on valdavas osas säilinud eksemplaridest kaduma läinud, ühes eksemplaris aga säilinud (vt. 1637.6). Lisaks esi- ja viimaste lehtede kadumisele on juhuluule tekstide uurijad tuttavad koiaukudega, hilisemal köitmisel äralõigatud servadega ning mitmesuguste muude väliste põhjuste tõttu kohati

loetamatuks muutunud tekstidega. Seetõttu on siinse tekstikorpuse puhul loobutud tekstide skanneerimisest transkriptsiooni kasuks.

Käesolev tekstikorpus ei sisalda kogu *Academia Gustaviana* perioodi juhuluulet, vaid ainult ladinakeelset. Kuna aga baroksesse luuletraditsiooni kuulusid kindla osana ka autori laialdast õpetatust demonstreerivad mitmekeelsed luuletused, on siinsesse korpusesse haaratud tervenisti sellisedki luuletused, mis sisaldavad ka rootsi-, saksa-, vanakreeka-, heebrea-, eesti- ja lätikeelseid osi, juhul kui neis leidub kasvõi üks ladinakeelne värss.

Korpuse ülesehitus

Korpus koosneb järgmistest osadest:

1) Tartu Akadeemia juures kirjutatud **juhuluuletuste tekstid koos luuletuste pealdistega ja luuletuse alla enamasti proosavormis lisatud täiendavate soovide ning kirjutaja nimega**. Kuigi senine juhuluule editeerimistraditsioon (eriti antoloogiad) loobub luuletuste pealdiste ja allkirjade esitamisest, ei ole neid siinses tekstikorpuses peetud mitte pelgalt biograafiliste andmete kogumiks, vaid juhuluuletuse osaks, ja transkribeeritud. Nii näiteks võib luuletuse allkirja pidada omalaadseks *sphragis*'eks, luuletaja eneseesitluseks. Lisaks on Tartu juhuluules luuletuse allkiri nii mõnelgi juhul esitatud värsivormis.

Luuletused on grupeeritud trükiste kaupa trükkimis-, mitte võimalike kirjutamisaastate järgi ja numereeritud aastate kaupa. See tähendab ühelt poolt, et luuletuste järjekord ühe trükise siseselt on säilitatud originaalile vastavana, kuna see peegeldab 17. sajandile iseloomulikku autorite ranget hierarhilist põhimõtet.¹ Teisalt, kuigi enamikul juhtudest ühtib kirjutamisaasta trükkimisaastaga, esineb juhtumeid, kus luuletus on kirjutatud mitu aastat enne trükkimist (nt. 1642.33, luuletus kirjutatud allkirja arvestades 1633. a., trükitud 1642. a.).² Aastasisene järjekord on tähestikuline ja lähtub adresaadi latiniseeritud perekonnanimest. Juhul kui adresaadil perekonnanimi puudus või sai ta selle tunduvalt hiljem pärast luuletuse kirjutamist,³ on kasutusel ees- ja isanimest tuletatud vorm ja alfabetiseerimisel arvestatud eesnime esitähete. Kohanimest tuletatud vorme, isegi kui need on väidetavalt kujunenud nime tavakoostisosaks, on tähestikulise järjekorra juures arvestatud samadel juhtudel nagu Jaanson 2000 seda teeb. Ka naiste perekonnanimesed on säilitatud ladinapärasel vormil juhul, kui need sellisena trükises esinevad. Ülejäänud naiste perekonnanimed on esitatud saksapäraselt. Leinaluuletuste adresaatidena on märgitud isikud, kelle surma puhul luuletus on kirjutatud. Nii adresaatide kui autorite nimekujude vormistamisel on arvestatud ka teatmeteostes *Album Academicum der Universität Dorpat (Tartu) 1632-1710* (edaspidi: Tering 1984) ning Tartu Ülikooli trükikoja trükiste bibliograafia (Jaanson 2000) kujundatud traditsiooni. Kõiki väikeseid

¹ Erandiks on siin dedikatsiooniluuletused trükiste algusest, mis trükiste põhiosast erineva adresaadi tõttu ei ole samasse trükisesse kuuluvate ülejäänud luuletuste ees, vaid on paigutatud vastava dedikatsiooni adresaadi nime järgi.

² Mõningad gratulatsiooniluuletused on aga kirjutatud mitte disputatsiooni või kõne pidamise puhuks, vaid vahetult disputatsiooni või kõne trükkimise eel, vt nt. 1637.1 – matusekõne on peetud küll 1634. a., kuid trükitud alles 1637. a. Kuna trükisele on õnnitlusluuletuse lisanud Laurentius Ludenius, kes saabus Tartusse alles 1635. a. lõpus, on ilmne, et sel kohal on suunatud õnnitlused kõne trükis ilmumisele, mitte aga selle suulisele esitamisele.

³ Nt. aastal 1642 on kasutatud nimekuju Benedictus Haraldi, sest perekonnanime Igelström sai ta alles 1645. aastal.

erinevusi nimede kirjutamisel ei ole siiski registreeritud. Üldjoontes kinnitab ka juhuluulekorpus seda, et autorid kasutasid iseenda ja adressaatide nimede kirjutamisel väga erinevaid variante, lähtudes range nimekuju asemel hoopis sagedamini mängulistest ja kujunduslikest elementidest (vrd. anagrammid ja luuletuste allkirjad).

Luuletuste värsiridade numeratsioon pärineb editeerijatelt. Luuletuste peal- ja allkirjad ning anagrammiread ei ole nummerdatud.

2) **Bibliograafiline kirje trükisest**, milles luuletus sisaldub. Bibliograafiline kirje eelneb igale luuletusele. Juhul kui trükises on rohkem kui üks juhuluuletus, on trükise bibliograafiline andmestik lisatud vaid esimese luuletuse juures olevale päisele ning ülejäänud luuletuste kirjeldavates päistes on viide, millise juhuluuletuse juurest trükise bibliograafilise kirje leida võib (*cf.* koos luuletuse numbriga). Bibliograafilisse kirjesse on kaasatud trükise pealkiri, ilmumiskoht, -aasta ja -trükikoda. (Viimane on oluline, kuna *Academia Gustaviana* esimesest tegutsemisaastast on praeguseks teada üks disputatsioon, mis peeti küll Tartus ja akadeemia liikmete poolt, kuid mis on trükitud Riias: 1632.8. Pole välistatud, et selliseid trükiseid võib olla rohkemgi). Samuti leiab bibliograafilisest kirjest teadaolevad raamatukogud, kus trükis (seega ka luuletekst, kui ei ole lisamärkust) leidub. Märgitud pole enamjaolt küll seda, mitu eksemplari ühes või teises raamatukogus ühest või teisest trükisest leidub. Selline andmestik puudub kahjuks ka Tartu Ülikooli trükikoja trükiste bibliograafias. Autopsia põhjal on aga selge, et nii mõnestki trükisest leidub ühes raamatukogus mitu eksemplari. Bibliograafiline andmestik põhineb siin siiski valdavalt Tartu Ülikooli trükiste bibliograafial (Jaanson 2000), selle täpsustamist pole autorid reeglina oma eesmärgiks pidanud.

3) Juhuluuletuse **žanrimääratlus**. Kasutatud on järgnevaid termineid:⁴ **gratulatio** ehk õnnitlusluuletus sündmuse puhul akadeemilises elus nagu nt. rektoriks valimine, akadeemilise kraadi kaitsmine, disputeerimine või kõne pidamine vm; **dedicatio** ehk pühendusluuletus, enamasti trükise algusosas, suunatud ühiskondlikult kõrgemaisevatele ja rikkamatele isikutele palvega toetada edasisi õpinguid vm. ettevõtmisi; **epithalamium** ehk pulmaluuletus õnnitlusega noorpaarile; **epicedium** ehk leinaluuletus; **epitaphium** ehk kirjanduslikus vormis hauakiri; **propemptikon** ehk reisilesaatmisluuletus; **prophetikon** ehk tervitusluuletus teekonnalt saabumise puhul; **enkomion** ehk ülistusluuletus, reeglina pikem kui gratulatsioon, suunatud ühiskondlikult kõrgemaisevatele isikutele; **genethliakon** ehk õnnitlus sünni või sünnipäeva puhul).

4) Joonealused märkused luuletuste tekstoloogia kohta. Siin esitatakse **viited hilisematele editsioonidele**, sealhulgas ka faksiimileväljaannetele ning neis esinevatele tekstierinevustele. Kahjuks pole autoreil olnud võimalik läbi vaadata kõiki 17. sajandi II poole ning 18. sajandi I poole luuleantoloogiaid, mistõttu hilisemate editsioonide loetelu pole täielik. Joonealuste märkustena on esitatud ka **tekstiparandused ja -parandusettepanekud, kommentaarid kronostihhide, anagrammide ja sünkoopide juurde, viited tekstide säilimisele ja mõningate luuletuste korduvale esinemusele *Academia Gustaviana* juhuluulekorpuse siseselt**. Siit leiab ka **märkusi käsikirjaliste juurdekirjutuste ja paranduste kohta editsioonides**. Kuna enamikul juhtudel pole nende käsikirjaliste märkuste autorit

⁴ Terminivaliku aluseks on J. IJsewijn ja D. Sacré, *Companion to Neo-Latin Studies*. Vol II. Leuven: Leuven University Press & Peeters Press, 1997, lk. 100-103.

võimalik tuvastada, pole käsikirjalisi lisandusi teksti võetud. Sulega käsitsi tehtud anonüümsete lisandustega on siiski arvestatud juhtudel, kus selline parandus aitab vältida trüki-, grammatilist või meetrilist viga.

5) Juhuluuletuste **algusvärsside indeks**. Indeks sisaldab kõigi ladinakeelsete luuletuste, samuti ladinakeelsete lapidaarstiilis ja proosavormis tekstide esimesi ridu ning viiteid nende asukohale tekstikorpuses. Mitmekeelsete luuletuste puhul on indeksisse võetud selle luuletuse **esimene ladinakeelne** rida. Korduvalt trükitud luuletuste algusvärss on indeksis esitatud ühekordselt koos viidetega kõigi antud luuletuse esinemiskohtade juurde tekstikorpuses (viitega *idem*). Ühesuguste algusvärssidega, kuid erineva sisu, autori ja adressaadiga luuletuste puhul on teksti jätkatud üle värsipiiri kuni esimese erineva sõnani. Viited tekstikohtadele on vormistatud kujul: aastaarv.luuletuse number aasta siseselt.värsirea number.

Algusvärsside tähestikulisse järjestusse viimisel ei ole eristatud suur- ja väiketähti. Üheks täheks on loetud *u* ja *v*, *i* ja *j*. *ä*, *ö* ja *ü* asuvad vastavalt *a*, *o* ja *u* all. Kuna *y* esineb algusvärssides vaid üksikjuhtudel ja sõnades, kus *i ~ y* vaheldus ei ole eriti levinud, on *y* paigutatud vastavalt tänapäeva alfabeedile. Üksikud kreekakeelseid sõnu sisaldavad algusvärssid on paigutatud tähtede alla, mis vastavad neile ladina alfabeeti translitereerimisel. Algusvärssid, mille esimene sõna (esimesed sõnad) on hävinud, on esitatud indeksi alguses A-tähe ees. Interpunktsioon on eemaldatud.

6) Juhuluuletustes kasutatud **lühendite indeks**. Juhuluuletuste tekstides, allkirjades ja trükiste bibliograafilistes kirjetes on jäetud lühendid lahti kirjutamata, kuna seda on peetud enamaks kui trükitehniliseks jooneks. Nimelt on toleaeagsete luuletuste tüüpilise stiilijoonena sekundaarkirjanduses sageli esile toodud barokset tautoloogilisust, märkamata aga jäänud see, et kui luuletetes endis toimib sisutasandil lopsakas külluslikkus, vastab sellele luuletuste pealdistes ja allkirjades kalduvus elliptilisusele, lühendamisele, ning et kokku moodustavad need osad omapärase vaheldumise, mis annab luuletustele tervikuna teatava dünaamika.

Tartu Akadeemia trükistes kasutatud lühendid jagunevad kahte tüüpi: a) traditsioonilised, osalt juba antiikset päritolu, 16.-17. sajandil laiemalt levinud lühendid nagu *S.P.P.* (= *salutem prosperitatemque plurimam/precor*) või *P.P.* (= *Professor publicus*); b) konkreetse juhuluuletuse autori lühend konkreetsetes luuletustes, mis võis sõltuda nt. autori intentsioonist oma nime või mõnd nimeosa tervikuna mitte välja kirjutada, ruumikitsikusest trükise lõpus vm. Seda tüüpi lühendeid ei olnud võimalik alati kindlalt ega üheselt dešifreerida ja need on lühendite indeksis varustatud küsimärgiga.

Lühendite indeksis ei kajastu isikunimedele lühendamised, mis on sagedased luuletuse allkirjades ja mis on enamasti dešifreeritavad päises asuva adressaadi või autori nime täisvormi alusel või Tartu Akadeemia *Album Academicum*'i (Tering 1984) järgi.

Teadusalade lühendite lahtikirjutamisel on käändevormide puhul kõikjal kasutatud ühtset ladinapärasest flekteerimist, kuigi tollastes akadeemilistes kirjutistes esines kõrvuti nii ladina- kui kreekapäraseid käändevorme (nt. *Professor physicae/physices; logicae/logices, poesiae/poeseos* jne). Lühendite puhul ei ole võimalik kindlaks teha, millist käänamisviisi lühendi autor oleks eelistanud (cf. R. Pitkäranta. 'Zur wissenschaftlichen Terminologie einer mathematischen Dissertation in Turku 1645'. In: *Arctos. Acta Philologica Fennica. Supplementum II. Studia in honorem Iiro Kajanto*. Helsinki 1985, 220).

7) Luuletustes esinevate **isiku- ja kohanimede indeks**. Isikuregistrisse on võetud kõik ladinakeelsete luuletuste tekstides, peal- ja allkirjades nimeliselt mainitud ajalooliste isikute pärisnimed, kaudseid mainimisi (nt 'kuningas' pro 'Gustav Adolph') pole registreeritud. Kohanimede registris sisalduvad kõik ladinakeelsetes luuletustes, pealkirjades ning allkirjades mainitud geograafiliste objektide nimed. Luuletuste muukeelsetes osades sisalduvad nimed indeksis ei kajastu. Trükiste päistes leiduvaid nimesid pole korduste vältimiseks topelt esitatud. Korratud ei ole ka anagrammide eri pooltes korduvaid nimesid. Isiku- ja kohanimede indeks ei hõlma mütoloogiliste tegelaste ja paikade, Piiblis esinevate isikute ja paikade ning fiktiivsete, kirjanduslike isikute nimed, samuti pärisnimedest tuletatud omadussõnalised vormid ja rahvuste nimed. Registreerimata on ka praegusaegsete tõlkijate, väljaandjate ning kirjandusuurijate nimed. Täiendavaid andmeid Tartu Akadeemiaga seotud isikute kohta võib leida Tering 1984 ning Jaanson 2000, vt. ka sealseid bibliograafiaid.

Nimed on registris esitatud ladinapärasel kujul, nii nagu need esinevad luuletuste tekstides ja allkirjades (vt. alapunkt 1). Nimede järel sulgudes on antud tekstikorpuses leiduvad ortograafilised paralleelvariandid nimedest. Rahvusvaheliselt tuntud isikute puhul on esitatud ka latiniseerimata nimekuju. Alfabeetilises järjestuses kaugele jäävad paralleelvariandid on varustatud ristviidetega. Isikunimede indeks sisaldab ristviiteid ka luuletuste autorite ja adressaatide puhul, kelle nimi Tartu Akadeemia trükistes muutub (vt. märkus 3) või kui isikunimele on nii sageli lisatud päritolukohta märkiv komponent, et viimane on justkui muutunud pärisnimeks (näit. Stregnensis, Johannes Erici *vide* Johannes Erici <Stregnensis>). Juhuluule korpuses esinevatele naisenimedele on analoogselt meestenimedega lisatud isanimi ning ainult eesnimedepidi mainitud isikutele võimaluse korral ka perekonnanimi.

Viidete vormistuse ja tähestikulise järjekorra kohta vt. algusvärsside indeks (alapunkt 5). Värsirea numbri puudumine eeldab nime esinemist luuletuse peal- või allkirjas, esinevus anagrammis on tähistatud lühendiga *An*. Jämedas kirjas antud viited osutavad isikunimede indeksis autorsusele. Püüdes vältida võimalust, et autori või adressaadi seotus mõne trükistega jääks märkamata, on **viidetes** kasutatud kursiivkirja, osutamaks neile juhtudele, kus luuletuse tekstis, peal- ega allkirjas ei esine selle luuletuse autori või adressaadi nime.

Isiku- ja kohanimede indeksis kasutatud kommenteerivaid tähiseid ja lühendeid vt. punkt VI.

Töö praeguses esimeses järgus ei olnud autorite ülesandeks juhuluuletuste kommenteerimine keelelisest, stiililisest, meetrilisest, kirjanduslikust ega ajaloolisest vaatepunktist.

Editeerimisprintsipiibid

I Ortograafia

Trükiste originaalne ortograafia on reeglina säilitatud. 17. sajandi autorite ortograafiat ei ole käsitletud pelgalt tollaste autorite eklektilise arusaamana klassikalisest ortograafiast, vaid see peegeldab selgesti luuletuste autorite arusaamu nende kaasaegsest etümoloogiast ja sõnade võimalikest paralleelvormidest. Teisalt pole Tartu Akadeemilise juhuluule tekstikorpuses ühtset kindlat ortograafiatraditsiooni, selgesti eristuvaid ortograafilisi koolkondi ega arenguid

autorite ja kogumike kaupa. Üksikute, reeglina väga lühikeste luuletuste puhul, milles ei esine ortograafia seisukohalt markantseid sõnu (nt. ühenditega *oe~ae~e*, *ij~ii~y*, *qu~qv*, *su~sv* jt), võib jääda mulje, nagu kasutataks klassikalisele ladina keelele omast ortograafiat. Uusladina ortograafia iseloomulikke jooni sisaldavatest sõnadest selgub siiski, et ortograafia osas ei järgita mingit ühest traditsiooni. Üks ja seesama autor võib isegi ühe luuletuse siseselt kirjutada mingi häälikukombinatsiooni mitmel erineval moel.

Ka muudes keeltes kirjutatud luuletuste ortograafia on säilitatud.

II Diakriitilised märgid ja ligatuurid

Kuna Tartu Akadeemia juures kirjutatud juhuluules pole diakriitiliste märkide nagu *accentus gravis*, *accentus levis* ning *circumflexus* kasutamise osas võimalik sedastada ühtseid tendentse autoriti ega periooditi, on tekstikorpuses diakriitilistest märkidest loobutud. Siiski on märgatav teatav vähenemistendents vaadeldava perioodi lõpuosas. Alles on jäetud ainult diereesi märk, kuna muidu tekiks tekstide lugemisel kohati meetriline ebaselgus.

Kreeka keele hõngus- ja rõhumärkide kasutust pole parandatud ega kommenteeritud.

Enamik ligatuure on tekstikorpuses lahti kirjutatud (&, q;, æ, œ, *linea nasalis* ja sõnalõpuline →), välja arvatud ülakoma juhtudel nagu nt. *vin'* (= *visne*), kus lahtikirjutamine tekitaks meetrilist ebaselgust.

Kujundluuletuste algupärane välimus on püütud säilitada (poetilised pokaalid, urnid, mütsid, südamed jm).

III Interpunktsioon

Interpunktsioon on käesolevas tekstikorpuses jäetud muutmata retoorilisest grammatiliseks, säilitamaks luuletuste autorite kavandatud pausid ja erilise tunderõhuga kohad, kuna see võib kaasa aidata tekstide interpreteerimisel. Selline toimimisviis ei järgi mujal maailmas levinud uusladina tekstide publitseerimise traditsiooni, kus tänapäeval kasutusel oleva süntaktilise interpunktsiooniga harjunud lugeja mugavust arvestades loobutakse ühest uusladina tekstidele väga iseloomulikust joonest.

IV Šriftid

Luuletustes on säilitatud esmatrüki majuskel- ja minuskelšriftide ning suure algustähe kasutus, trükiste pealkirjade osas on järgitud Tartu Ülikooli trükikoja trükiste bibliograafia (Jaanson 2000) traditsiooni, s.t šriftide ning algustähtede kasutus ühtlustatud. Erinevate tähekõrguste edastamisest on kõikjal loobutud, välja arvatud ainult kronostihhides, kus oli vajalik eristada suurtähtedes trükitud sõnade sees esinevaid numbrilise tähendusega üksiktähti (nt. 1651.64). Erinevad kirjatüübid nagu kursiiv, püstkiri, gooti kiri jt. on ühtlustamata, kuna editeerijad peavad seda enamaks kui pelgalt trükitehniliseks jooneks – nii antakse eriti just mitmete autorite koostöös valminud kogumikes vormitasandil edasi eri “käte” vaheldumist, peegeldades justkui eri autorite käekirjade erinevust ning sealt edasi juba autorite soovide mitmekesisust. Kirjatüüpide muutus on säilitatud ka luuletuste siseselt, kus see võib ulatuda üksiksõnast mitme reani. Iseloomulikud on šriftivahetused adressaadi või teiste luuletuses mainitud isikute nimede, sõna *deus*, tsitaatide ja parafraside ning luuletuse

võtmesõnade korral (näiteks on luuletustes tihti edasi arendatud adressaadi nimest koostatud anagrammis esinevat mõtet ning anagrammis sisalduvad sõnad on luuletuse tekstis trükitud suurtähtedes).

Eraldi grupi moodustavad kronostihhid, s.o. aastaarvu sisaldavad värsid, kus daatum saadakse sõnades esinevate arve tähistavate tähede (I, V, X jne.) kokkuliitmise teel, tehteks vajalikud tähed on trükitud suurtähtedena.

V Trükivead

Ülikooli trükiseid tsenseerisid vastavalt ülikooli põhikirjale kaks trükikoja ja raamatumüügi inspektorit, kes valiti igal aastal uuesti professorite seast. Põhikiri ei sätesta nende ülesannete hulgas siiski tehnilist korrektoori (*Constitutiones Academiae Dorpatensis (Academia Gustaviana). Tartu Akadeemia (Academia Gustaviana) põhikiri*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus 1997: 68-69), mistõttu pole akadeemia trükiste, s.h. juhuluule puhul võimalik öelda, millises teksti valmimisetapis on vead tekkinud. Siinses editsioonis on trükivead vaikimisi parandatud ning kriitilises aparatuuris on neist märgitud vaid vähesed, mis on otseselt seotud intrepreatsiooni küsimustega. Aastati on trükivigade osakaal trükitud juhuluules erinev, siiski pole trükiste hulk ja trükivigade hulk üksteisest sõltuvuses. Tunduvalt rohkem kui muudel aastatel on trükivigu 1647. ning 1654. aasta juhuluules, vastavalt 8 ning 16.

Peamised veatüübid on: täht on asendatud muu tähega (eriti u~n, m~n) – 31 korral; täht vahele jäänud, ka isikunimedes – 21 korral; täht juurde lisatud – 11 korral. Ülejäänud veatüüpe esineb üksikjuhtudel: täht, silp või sõna võib olla kirjutatud topelt; tähtede või silpide positsioonid võivad olla vahetunud (nt. *fecilius pro felicius*); sõnad võivad olla kokku kirjutatud; keset sõna võib esineda suurtäht, kuigi tegemist pole ei kronogrammi ega muude mänguliste võtetega; ebaloogiline kirjavahemärgistus luuletuse lõpus (koma, semikoolon).

VI Kriitilised märgid ja kasutatud lühendid

Kriitilises aparaadis on kasutatud järgmisi märke ning lühendeid:

<...> = *textus corruptus*, korruptne koht trükises

<verba> = *supplenda*, editeerijate poolt lisatud sõna(d)

[] = koopia, kopeeritud eksemplar

B = Läti Rahvusraamatukogu

BL = Briti Raamatukogu, London

BRAN = Venemaa Teaduste Akadeemia Raamatukogu, Sankt Petersburg

cf. = *confer*, võrdle, vaata

corr = *correx*, editeerijate parandus

EAB = Eesti Akadeemiline Raamatukogu

ed = *editio*, väljaanne

edd = *editiones*, väljaanded

D = Tartu Ülikooli Raamatukogu käsikirjade ja haruldaste raamatute osakond

fortasse = 'võib-olla', editeerijate parandusettepanek

Greifswald UB = Greifswaldi Ülikooli Raamatukogu

Göttingen UB = Alamsaksi Riigi- ja Ülikooliraamatukogu Göttingenis

H = Helsinki Ülikooli Raamatukogu

Halle UB = Sachsen-Anhalti Ülikooli- ja Maakonnaraamatukogu

interp.= *interpungit*, editeerijate ettepanek kirjavahemärgistuse muutmiseks
 Jena UB = Thüringi Ülikooli- ja Maakonnaraamatukogu
 Kalmar StB = Kalmari Linnaraamatukogu
 Karlstad StB = Karlstadi Linnaraamatukogu
 Kobenhavn KB = Kopenhageni Kuninglik Raamatukogu
 L = Lundi Ülikooli Raamatukogu
 LAB = Läti Akadeemiline Raamatukogu
 Li = Linköpingi Raamatukogu
 Linköping StB = Linköpingi Maakonnaraamatukogu
 LNB = Läti Rahvusraamatukogu
 Lund UB = Lundi Ülikooli Raamatukogu
 R = Läti Akadeemiline Raamatukogu
 rectius = 'õigemini, pigem', editeerijate parandusettepanek
 RNB = Venemaa Rahvusraamatukogu, Sankt Petersburg
 Rostock UB = Rostocki Ülikooli Raamatukogu
 S = Stockholmi Kuninglik Raamatukogu
 SA = Tallinna Linnaarhiiv
 SKB = Stockholmi Kuninglik Raamatukogu
 SKSK = Soome Kirjanduse Seltsi Raamatukogu, Helsinki
 T = Eesti Akadeemilise Raamatukogu Baltikaosakond
 Tallinn SA = Tallinna Linnaarhiiv
 Tartu UB = Tartu Ülikooli Raamatukogu
 U = Uppsala Ülikooli Raamatukogu *Carolina Rediviva*
 UUB = Uppsala Ülikooli Raamatukogu *Carolina Rediviva*
 vide = vaata
 Västerås StB = Västersi Linnaraamatukogu
 Växjö LB = Växjö Maakonnaraamatukogu

Isiku- ja kohanimede indeksites kasutatud lühendid ja märkused:
ad marg. – *ad marginem*, 'äärel, serval', ääremärkusena esinev nimi
An – nimi esineb anagrammis ning An^1 ja An^2 , kui üks luuletus sisaldab mitut
 anagrammi
civ. – *civitas*, 'linn'
fl. – *fluvius*, 'jõgi', eristamaks Narva linna ja jõge;
nob. – *nobilis*, 'aadlik', aadeldamisel omandatud nime märkimiseks;
passim – 'kõikjal', nimi esineb luuletuse igas reas
Upsal. – *Upsaliensis*, eristamaks Uppsala lähistel asuvat Sala jõge Saale jõest
vide – 'vaata', ristviidete puhul;

Käesolev tekstikorpused sai teoks tänu Eesti Teadusfondi (grant nr 4639) finantseerimisele projekti "Akadeemiline ladinakeelne juhuluule *Academia Gustaviana* perioodil (1632-1656): teaduslik-tekstikriitilise elektroonilise korpuse loomine" raames. Autorid tänavad abi eest E.-L. Jaansonit Tartu Ülikooli Raamatukogu käsikirjade ja haruldaste trükiste osakonnast, prof. H. Helanderi ja dr. M. Berggreni Uppsala Ülikooli klassikalise filoloogia õppetoolist, prof. P.G. Schmidt Freiburgi Albert-Ludwigi-Ülikoolist, Dr. J. Krēsliņšit Stockholmi Kuninglikust Raamatukogust, Dr. Chr. Petrickut Greifswaldi Ülikooli Raamatukogust, Dr. T. Lindi Lundi Ülikooli Raamatukogust; Läti Akadeemilise ja Rahvusraamatukogu, Tartu Ülikooli Raamatukogu käsikirjade ja haruldaste trükiste ning Uppsala Ülikooli

Raamatukogu *Carolina Rediviva* varatrükiste lugemissaalide töötajaid. Samuti oleme tänulikud Tartu Ülikooli klassikalistele filoloogidele Marju Lepajõe, Janika Pällile ja Ivo Voldile ning arvutialase nõuande eest Antti Keskrannale.

Koostajad Jana Orion
Kristi Viiding